

רות בורשטיין

על ספרם של פנינה טרומר, אבי גבורה, רמה מנור

אני הולך לקרוע את העיר: פועלי תנועה בעברית המדוברת בת ימינו

הוצאת מכון מופ"ת, תל אביב 2022

הספר מציג מגוון עשיר ביותר של שינויים במשמעויות ובחלקי הדיבור של שלושה צמדים של פועלי תנועה בעברית המדוברת בת ימינו: "יצא" ו"הוציא"; "בא" ו"הביא"; "הלך" ו"הוליד", מדגים אותם ודן בהם. הספר כולל התייחסות הן לספרי לימוד בבתי הספר הן לספרי מחקר שכן הוא מיועד למורים ולשון בבתי הספר ולסטודנטים ולחוקרי לשון. אף על פי שאין הדבר נאמר מפורשות, חשוב לציין כי הספר מבוסס על עבודת הדוקטור של פנינה טרומר "פועלי התנועה בעברית בת ימינו – עיון סמנטי ותחבירי" שנכתבה בהנחייתו של פרופ' אליעזר רובינשטיין באוניברסיטת תל אביב (1983), וממשיך אותה שכן מאז חלו שינויים בשפה. ואכן "רוחו" של רובינשטיין ניכרת במקומות רבים מאוד הספר.

פרק 1: מבוא

בפרק יש מבוא כללי על שכיחותם של פועלי התנועה בשפה המדוברת, על רכישתם בהתבסס על מסקנות ממחקרים פסיכולוגיים של שפת ילדים ועל שכיחותם בשפה המופנית לילדים. בהמשך מוצג נושא הספר, יעדיו, הגישות הבלשניות שהוא מסתמך עליהן בניתוחו: גישת הסמנטיקה הגרטיבית; גישת הסמנטיקה הקוגניטיבית: חשיבות השימוש בשפה בתפיסת משמעות של מילה, תורת האבטיפוס, רעיון ההתנסות הגופנית, תבנית תמונה, סמנטיקת המסגרות, גרמטיקליזציה, דקדוק התבניות; המטפורה המושגית; מבנה הספר; מקור הדוגמות (רובן ממילונים); תרומתו רבת הפנים של הספר המציע ניתוח המשלב כמה תחומי עיון בלשניים: סמנטיקה, פרגמטיקה, תחביר ומילון.

ניתוח משלב תחומים זה מתבטא בסוגיות תחביריות אלו: משמעות המשפט כמכתיבה את המסגרת התחבירית שלו; הבחנה בין תיאור מקום לבין משלים מקום מחויב (עמ' 25); הרחבת משפחת הפעלים האוגדים והכללתם של הפעלים "יצא" "בא" "הלך" בלא משלימי המקום המוצרכים שלהם (עמ' 26) המסמנים אספקט של שינוי בין האוגדים המוכרים ואייהכללתם בנשואים מורחבים ("באת" במשפט "אני רואה שאתה באת עצבני היום" ינותח כאוגד, לעומת "באת" במשפט "אני רואה שאתה באת עצבני היום לעבודה" שינותח כנשוא עם משלים מקום מוצרך). חבל שאין הקפדה על העקיבות בשימוש במינוח החדש שהם מציעים "מחויב" לעומת שימוש במונח הרווח "מוצרך" שהם יוצאים נגדו. מחברי הספר ממליצים ללמד בבית הספר ניתוח תחבירי הכולל את ההיבט הסמנטי המתבסס על מספר קטן וסופי של דגמים תחביריים על בסיס מספר קטן וסופי של תכנים יסודיים שהדובר מבקש להביע לגבי העולם. לדעתם, לימוד כזה יתרום להבנה טובה יותר של המשפט שכן באמצעותו נחשף התלמיד למשמעות המבנית שלו. בהקשר זה ראוי לציין את עבודתו של אליעזר רובינשטיין המבוססת על מבנים תחביריים בעלי משמעות סמנטית בעבודת הדוקטור שלו ובספריו "המשפט השמנני" ו"הצירוף הפועלי".

פרק 2: משפחת פועלי התנועה – סמנטיקה ותחביר

הפרק פותח בהגדרה סמנטית של פועלי התנועה על פי ספרות המחקר, ממשיך ודן בפועלי תנועה קונקרטיים ואבסטרקטיים ובטיפולוגיות למיון פועלי תנועה של חוקרים מרכזיים בתחום. המחברים מאמצים את החלוקה של ג'ונסון ואחרים (2001) המתבססת על תורת המסגרות של פילמור: מסגרת של תנועה כוללת ישות הנעה מנקודה אחת (המקור) לאחרת (יעד) לאורך הדרך בין שתייהן; אחריה יש תת-מיון לשלוש קבוצות של פועלי תנועה עומדים: (א) פעלים שעיקרם בהבלטת העזיבה של מקום המוצא: כגון "יצא". המיקוד בקבוצה זו הוא 'הפך להיות' "לא" (x 'ב' מקום במוצא); (ב) פעלים שעיקרם הבלטת התנועה למקום היעד, כגון "הגיע" ו"נכנס". המיקוד בקבוצה זו הוא 'הפך להיות' "לא" (x 'ב' מקום במוצא); (ג) פעלים שהדרך בין המוצא ליעד (עצם תהליך התנועה) מובלטת בהם, כגון 'הלך', צעד, פסע כשההליכה ברגל, ונסע, נהג, טס כשהפעולה נעשית באמצעות מכשיר. וכאן יש פעלים ממוינים מיון פנימי על פי עבודת הדוקטור של טרומר (1983).

בסעיף "סטטיות מול דינמיות", המחברים כותבים כי הפעלים בקבוצות א, ב, הם פעלים סטטיים. רכיב התנועה בפועלי קבוצות אלו מצוי בהנחה המוקדמת של הגדרתם הסמנטית. לעומתם פועלי קבוצה ג הם פועלי מקום דינמיים, בקביעה של הגדרתם הסמנטית מסומנת התנועה ממקום למקום. למען הקוראים שאינם שולטים ברזי התאוריה, היה עדיף להסביר מה בין הנחה מוקדמת לבין קביעה סמנטית, כפי שהסבירו בהקפדה רבה מושגים רבים אחרים. בסעיף "אפיון אספקטואלי – מאורעות מול תהליכים" מובהר כי פועלי קבוצות א, ב, הם רגעיים, בלשונו של ליינו (John Lyons) "מאורעות"; פועלי קבוצה ג הם המשכיים, ובלשונו של ליינו "תהליך". בהמשך יש סעיף "שם מקום – מימושים אפשריים: שם מקום מוחשי, שם עצם שאינו שם מקום, שם אירוע" (בפי בורוכובסקי: "התרחשות שלשמה נעשתה התנועה"). מכאן עוברים המחברים למסגרת התחבירית של המשפטים המכילים פועלי תנועה. לדעתם, פועלי קבוצה א ו-ב מצריכים במסגרתם התחבירית משלים מקום אחד (מוצא או יעד), ופועלי קבוצה ג – שני משלימים מוצרכים. כותרת הסעיף הבא היא "ההבדל בין משלים מקום מחויב לבין תיאור מקום" (עמ' 41), אך בעמוד 40 המחברים נוקטים את המונח "מצריכים" לגבי פועלי התנועה. בסעיף זה חסר לדעתי אזכור לדבריה החשובים והמבהירים של אגמון פרוכטמן (תשמ"א) על השלמת כיוון מוצרכת. היא כותבת כך: "אם ההשלמה אינה מוצרכת, הרי משלים הפועל הוא תיאור. אמנם יש השלמות מוצרכות ובכל זאת לא ייקראו מושאים, שכן אין הן מהוות ערך מילוני קבוע יחד עם הפועל, וכן בבואן, אין הן מתקשרות אל הפועל במלות יחס קבועות, ללא אפשרות המרה" (עמ' 37). הסעיף הבא כותרתו "ההבדל בין משלים מקום מחויב ובין מושא", וכותרת הסעיף שאחריו היא "ההבדל בין משלים מקום מחויב לבין נשוא מורחב".

פרק 3: פועלי התנועה: "יצא" – "הוציא", "בא" – "הביא", "הלך" – "הוליד"

הפרק פותח בהקדמה קצרה על הפעלים החוזרת על הנאמר בפרקים הקודמים. אחריה יש עיון ב"יצא" ו"הוציא" מבחינה סמנטית. מבדיקת ההגדרות בקונקורדנציה של המקרא (אבן שושן, 2000) ובמילוני העברית בת ימינו מסקנת המחברים היא שבימינו כבמקרא המשמעות של עזיבת מקום המוצא היא המשמעות הראשונה של "יצא" ו"הוציא". בהמשך מוצגות המסגרות

התחביריות של "יצא" והמסגרות התחביריות של "הוציא". ולבסוף מסגרות תחביריות מורחבות של יצא ו"הוציא" שיש בהן שני משלימי המקום האופייניים לפועלי תנועה: משלים המוצא ומשלים היעד. הם רואים במסגרות המורחבות דוגמה לתזוזה סמנטית פנימית של "יצא" ו"הוציא" מהבלטת מקום המוצא להבלטת תהליך התנועה. אחר כך יש עיון בפעלים "בא" ו"הביא" וב"הלך" ו"הוליד" מבחינה סמנטית הכוללת הגדרות מילוניות ודוגמות מן המקרא ומימינו, ועיון במסגרות התחביריות שמכתיבות ההגדרות הסמנטיות של הפעלים. בסוף הפרק יש עיון במסגרות תחביריות חסרות של "הלך" ו"הוליד" המכילות רק את משלים המוצא או רק את משלים היעד.

פרק 4: תזוזות סמנטיות

בפרק זה שלושה סוגים של תזוזות סמנטיות שהביאו ליצירת משמעויות חדשות של הפעלים הנידונים:

1. תזוזה סמנטית פנימית בין פועלי שלוש הקבוצות בינן לבין עצמן: בפעלים "יצא" ו"הוציא": התזוזה היא מהתמקדות במקום המוצא להתמקדות במקום היעד ("יצאנו לשדה"); מהתקדמות במקום המוצא להתמקדות בעצם תהליך התנועה ("דוד יצא מהבית למשרד"). בהמשך יש דיון בפעלים "בא" ו"הביא": התזוזות הפנימיות שלהם הן מהתמקדות במקום היעד להתמקדות במקום המוצא ("תיירים רבים באו השנה לישראל"), ומהתקדמות במקום המוצא להתמקדות בתהליך התנועה ("דוד יצא מהבית למשרד"). בהמשך דיון בתזוזה הפנימית של "הלך" ו"הוליד" – מהתמקדות בתהליך התנועה להתמקדות במוצא או להתמקדות ביעד. כל אלו מלווים בדוגמות מן המקרא ומלשון ימינו.

2. "מתנועה קונקרטיה לתנועה מטפורית": הסעיף פותח בהבהרת המושג "מטפורה" על פי ספרות המחקר. מובאות דוגמות למטפורות יום-יומיות של תנועה במצב הקיומי. יש דוגמות רבות לשימוש במטפורה "יצא מן הארון". צירוף זה מציג תזוזה סמנטית מציון תנועה קונקרטיה לציון תנועה מטפורית. משמעותו של צירוף זה היא "התגלה" "נחשף" (לנטייה מגדרית, לדעה פוליטית, למוצא עדתי, לשימוש בסמים). בפועל "בא" השינוי הוא לתנועה מטפורית של תפיסה, חשיבה ("בא לי רעיון"). בפועל "הלך" התזוזה היא לכיוון תנועה מטפורית של איקיום ("הלך לעולמו"). מתנועה במצב הקיומי עובר הדיון לתנועה במצב הרגשי ("יצא מזה" [מדיכאון]), בשינוי זה המשמעות הופכת סובייקטיבית יותר בשל המעבר מהעולם החיצוני לעולם הפנימי של הדובר, כגון יציאה ממצב נפשי ניטרלי לכעס ("יצא מכליו") או יציאה ממצב נפשי ניטרלי להתלהבות ("יצא מגדרו"). חשוב לציין שכאן המשמעות נקבעת על פי ההקשר: לאותה מטפורה יש משמעות שונה בהקשרים שונים. מתנועה במצב הרגשי עוברים המחברים לתנועה במצב החשיבתי. בצירופים שבסעיף זה מובעת תזוזה מתנועה פיזית לתנועה חשיבתית או שינוי ממצב חשיבתי אחד לאחר, כגון "יצאת מדעתך", "הלך אחרי הגורו", "הלך על אוכל רחוב" ו"הלך לאיבוד". אחריהם יש דוגמות לתנועה בנסיבות החיים ובהתנהלות החיים, כגון "הוציא אותו מהבוץ", "יצא מן המסלול", "יצא מהתמונה" ועוד. המחברים מציינים את כל המצבים הנפשיים, החשיבתיים והנסיבתיים בחיים שהפעלים מביעים יציאה מהם וכניסה לאחרים, ומדגימים את דבריהם בדוגמות רבות המייצגות את כל גוני המשמעויות של השינוי. הם מציגים תמונה מלאה ועשירה של תזוזות מטפוריות. מכאן עובר העיסוק לדיון בתזוזה מטפורית שהיא שינוי סמנטי של המשתתפים, כלומר הגוף הנע אינו בעל חיים

או כלי רכב, כגון "העשן יצא מהארובה". בדוגמה "אל תבוא אליי אחר כך בטענות" המהות הנעה היא "טענות". תוכן הטענות מועבר מאדם לאדם (ולא ממקומות פיזיים גיאוגרפיים ודומיהם או אליהם). יש גם דוגמות לשינוי במהות המונעת, כגון "הביאו לו את החלסטרה/עצבים/קריזה". כבר במקרא יש דוגמות של הפועל "הלך" בשינוי המהות של האובייקט הנע, כגון "כל הנחלים הלכים אל הים". בלשון ימינו יש גם שינוי במהות של האובייקט הדומם ושל שני המשלימים, כגון "חולצה משובצת הולכת עם ג'ינס", "בשר בקר הולך עם יין אדום". מילת היחס "עם" אינה ממירה את "אל" אלא מביעה הדדיות, ותפקידה מושא.

3. תזוזה סמנטית לפעלים ממשפחת סמנטיות אחרות (לא של תנועה): מפועל תנועה לפועל מוחוור. לפני המיון הפנימי יש כמה סעיפי משנה המסבירים מהי החוורת המשמעות, מהי תבנית פריפרסטית ומעמדו של הפועל הפותח אותה, וניצנים של השימוש בתבנית פריפרסטית במקרא, כגון: "בא בריב" (משלי יח, ו), בלשון חז"ל ובשנות השבעים של המאה העשרים בליווי הסבר (דוגמות והסבר של לנדאו, 1980). כותרת הסעיף הבא היא "מפועל תנועה לפועל עזר" במשמעות אספקטואלית ובו יש מיון לפי קטגוריות אלו: (א) פועל אספקטואלי לציון התחלת הפעולה ושינוי מילת היחס מ-ל-ב כאנלוגיה לפעלים כגון "התחיל" ו"החל" המצריכים את מילת היחס ב, במקום תיאור מקום של יעד יש יעד תכלית – מופשט, כגון "יצא למלחמה/למאבק"; ובשינוי מילת היחס ל-ל-ב, כגון לצאת בקריאה/בהצהרה"; לציון כניסה למצב חדש, כגון "באה במבוכה", "הלך לאיבוד בין" המביע כניסה למצב תפיסתי חדש. (ב) פועל אספקטואלי לציון סיום הפעולה, כגון "ממכירת המכונית ששיפצתי יצאתי ברוח גדול"; "בא על פתרונו". וכאן יש הסבר מה בין משמעות התבנית הפריפרסטית הפותחת בפועל תנועה מוחוור לבין משמעות הפועל שהוא מקבילתו הלקסיקלית, כגון "בא על פתרונו" לבין "נפתר". לדעתם, המבוססת גם על דעות חוקרים אחרים, יש שלוש הבחנות בין השניים: ההבדל הוא בין רגעיות (התבנית הפריפרסטית) לבין המשכויות (המקבילה הסמנטית, על פי דיקסון 1991); לתבנית הפריפרסטית יש כוח ריגושי (הלוי, תשס"א). כותרת הסעיף הבא היא "מפועל תנועה לפועל קיום" ומוצגות בו תזוזות סמנטיות שאינן מטפוריות אלא מתמקדות בשינוי הסמנטי מהבלטת התנועה להבלטת הקיום. הקיום הוא של דבר מוחשי, כגון "יצאה לי פשטידה נהדרת" (=התהווה 'יש' פשטידה) או מופשט, כגון "הפתרון לא יצא לי" (=לא 'התהווה' 'יש' פתרון). הגדרתו הסמנטית של "יצא" המסמן קיום של "יש" מ"איך" באמצעות סדרת רכיבים סמנטיים תיראה על פי המחברים כך: "התהווה" "יש". בהמשך, שלא ככתוב במילון של שוויקה (1997) ואצל סיון ואגמון-פרוכטמן (2007), לדעת המחברים משמעות "יצא" בסמוך למילים "שן" ו"אפרוח" אינה "נוצר", "התחיל להתקיים", אלא "התגלה" "נחשף"; מדובר בדבר קיים הנמצא בתחילת התהוותו אך מוסתר, כלומר: קיום "יש" מ"יש", ולא מ"איך". וזו גם לדעתם המשמעות של "יצא" בהתייחסו לכוכבים. המחברים מייחסים משמעות זו גם ל"הבא" בשם התוכנית "הכוכב הבא". לדעתי משמעות שם התואר "הבא" היא מ"מה שבא אחרי משהו/משהו הקודם לו כפי שמצוי כבר במקורותינו בניגוד ל"זה": העולם הזה והעולם הבא (כגון ברכות סא, ע"ב). כותרת הסעיף הבא היא מפועל תנועה לפועל מודלי. הסעיף פותח בהסבר המושג "מודליות" על פי ספרות המקרא. אחריו יש דוגמות של "יצא" במשמעות חדשה המתמקדת בהבלטת מודליות במסגרת התחברית "יצא" + "ל" + כינוי גוף + שם פועל, כגון "לא יצא לי להגיע לחתונה". "יצא" מסמן משמעות מודלית אפיסטמית של יכולת/היתכנות/אפשרות. בהמשך יש הסבר ודוגמות של "בא" ו"הביא" במשמעות חדשה המתמקדת בהבלטת מודליות: (א) מציון תנועה לציון אפשרות לפעול, כבמסגרת התחברית

"הביא" + "ל" + כינוי גוף + שם פועל, כגון "המורה מתי תביאי לנו ללכת?"; (ב) מציון תנועה לציון התכוונות לפעול, כגון "כשאני בא ללכת אני מגלה פתאום מוזיקה טובה"; (ג) מציון תנועה לציון רצון/חשק לפעול, כגון "בא לי להתעמל". לסעיף ב יש רק דוגמה אחת. לכן אני מניחה ששימוש זה נדיר. את הקשר בין המשמעות המקורית של "בא" לבין המשמעות המודלית המחברים משחזרים כך: בשלב הראשון חלה תזוזה סמנטית מטפורית: "בא לי חשק/רצון לפעול". בשחזור זה המשלים "לי" מממש את מקום היעד, הנושא "חשק/רצון" מממש את הדבר הנע; שם הפועל "לפעול" הוא הלוואי המצמצם את הנושא. בשלב שני חל מעתק של השמט: הנושא "חשק/רצון" נשמט, והמשלים הלוואי תופס את מקומו. הנושא שהושמט משאיר את רישומו בהבעה המודלית של התבנית, כגון "בא לי לישון". הסעיף מסתיים בפועל "הלך"; גם הוא מושלם בשם פועל ומשמעותו המודלית היא "מתכוון לעשות/לפעול", כגון "אנחנו הולכים רק על ניצחון". כותרת הסעיף הבא היא "מפועל תנועה לפועל אספקט"; חסר הסבר מדוע סעיף זה מופרד מתת-סעיף 4.3.1 שכותרתו "החווית המשמעות – מפועל תנועה לפועל עזר במשמעות אספקטואלית". בתחילתו מוסבר המושג "אספקט" על פי ספרות המחקר. בהמשך יש חלוקה לכמה סוגי התחלה בתת-קבוצות אלו:

א. אספקט של התחלת פעולה, כגון הדייגים יוצאים לדוג בלילה (שוויקה משמעות 2.2. = פנה לפעולה או לפעילות מסוימת). כדוברת עברית ילידית נראה לי כי בהסתמך על הצורה והמשמעות מובעת כאן פעולה הרגלית, כל לילה ולילה יוצאים הדייגים מבתיים כדי לדוג דגים. איאפשר להמיר את "יוצאים לדוג" ב"מתחילים לדוג". הדברים שכתבו המחברים על הפסוק "האין בבנות אחיך ובכל עמך אשה כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים (שופטים יד, א-ג) נכונים גם לגבי דוגמה זו, ואלה דבריהם: "מן הראוי להעיר כאן על חשיבותו של ההקשר בפענוח המשמעות של הפועל [...] לא מן הנמנע לפענח את "הלך" במשמעותו המקורית כפועל תנועה" (עמ' 132). דברים אלו תקפים גם לגבי דוגמה נוספת בסעיף זה: "כל פעם שיש לו נזלת ההיכופונדר הזה בטוח שהוא הולך למות". נראה לי כי "הולך למות" אינו מביע תחילת פעולה, אלא תהליך. נוסף על כך "למות" אינה פעולה.

ב. אספקט של התחלת מצב תוארי חדש. בסעיף זה המחברים נותנים גם את הדוגמה "העוגה יצאה טעימה/מוצלחת". דוגמה דומה לה מופיעה באותן פרק בסעיף "מפועל תנועה לפועל קיום" ומוצגות בו תזוזות סמנטיות שאינן מטפוריות אלא מתמקדות בשינוי הסמנטי מהבלטת התנועה להבלטת הקיום. הקיום הוא של דבר מוחשי, כגון "יצאה לי פשטידה נהדרת" (=התהווה 'יש' פשטידה). בסמוך לדוגמה בסעיף של אספקט תחילת פעולה: "כשבאתי להעלות את הדברים על הכתב, ראיתי שיש לערוך אותם בצורה שונה קצת", המחברים מציינים כי "בא" + שם פועל עשוי גם להביע מודליות כפי שהראו בסעיף הקודם. הערה זו חשובה מאוד לקורא, וחבל שאינם מקפידים על תוספת חשובה זו גם לגבי דוגמות אחרות החוזרות בפרקים שונים או בסעיפים שונים. בהמשך יש נושאים שהובאו כבר בפרק בתמציתיות: הרחבת משפחת הפעלים האוגדים – היה ל/הפך ל/ נהפך ל/נעשה – והכללתם של הפעלים "יצא" "בא" "הלך" בלא משלמי המקום המוצרכים שלהם המסמנים אספקט של התחלת מצב תוארי חדש בין האוגדים המוכרים, כגון בדוגמה "הנאשם יצא זכאי". ג. אספקט של סיום פעולה. הדוגמה לכך היא "תצאי מזה". וכאן המחברים מעירים בהערת שוליים כי פרשנות נוספת לצירוף "יצא מזה" בסעיף 4.2.1 הדן במצב הרגשי. הערה זו חשובה מאוד, שכן הקורא התמים עלול לחשוב כי כל הפרשנויות הניתנות בסעיפי הספר השונים לאותה דוגמה מתקיימות כולן ולא רק אחת מהן.

ד. אספקט של הימשכות פעולה: הדוגמות הן במסגרת התחבירית: הפועל "הולך" + וי"ו חיבור + פועל מפורש וכן בהיפוך הסדר: פועל מפורש + וי"ו + הולך.

ה. אספקט של חזרה על הפעולה: הדוגמה היא של "אני בא ואמר" בסעיף הבא מפועל תנועה לפועל נתינה: "הביא" במשמעות "נתן", כגון בדוגמה "הוא הביא לאשתו פרחים"; "הביא" במשמעות "העניק", כגון בדוגמה: "הביא כבוד/מזל/שמחה"; הביא במשמעות "מכר", כגון "תביא לי קילו עגבניות".

כותרת הסעיף הבא היא "מפועל תנועה לפועל הדדיות": התזוזה בפועל "יצא" מציון תנועה לציון קיום מערכת יחסים עם בן/בת זוג מתבטאת בשתי מסגרות תחביריות שונות: "יצא עם" ו"יצא" + תיאור זמן (לדעת עדיף כאן המונח "מידת זמן"), כגון "יצאנו בסך הכול שבועיים".

הסעיף הבא כותרתו "מפועל תנועה לפועל המסמן בלוי", כגון "בזמן האחרון אנחנו כמעט לא יוצאים". להיווצרות התזוזה הסמנטית קדמו לדעת המחברים שני מעתקים: השמטת משלים מקום המוצא "בית" והשמטת שם הפועל "לבלות".

פרק 5: תזוזות קטגוריאליות

בתחילה יש הסבר כללי של "תזוזה קטגוריאלית" ושל "חג"ם". ואחריו תת-הסעיף "תזוזות קטגוריאליות של "בא" לחג"ם", ובו דוגמות של "בא" בתור חג"ם, כגון, "בא לו להתעמל". הדוגמות האלה מצויות בפרק 4 בסעיף "מפועל תנועה לפועל מודלי". יש כאן חזרה על כל מה שכתבו על תבנית זו בפרק 4. הכותרת של תת-הסעיף הבא היא "תזוזות קטגוריאליות של 'הלך' לחג"ם", כגון: "לא הולך לי לפתוח את קופסת השימורים". כותרת הסעיף הבא היא "תזוזה קטגוריאלית לסמן שיח". בפתחה יש הסבר מהו סמן שיח והסבר כללי בנושא סמני השיח ודרך היווצרותם. תת-הסעיפים שכאן עוסקים בתזוזה קטגוריאלית של "יצא" ו"הוציא" לסמן שיח, כגון "צא מזה, יהיה בסדר". לדעת המחברים "יצא" משמש בדוגמה זאת בתור מילת קריאה לעידוד; על הדוגמה – "איך הייתה המסיבה? – יוצא מגדר הרגיל" הם כותבים בזו הלשון: "שימוש אחר של 'יצא' כסמן שיח במשמעות פרוצדורלית הוא שימוש בלשון בדיבור כמילת קריאה להבעת התלהבות ושביעות רצון". אחר כך יש תזוזות קטגוריאליות של "בא" לסמן שיח, כגון: "בוא נאמר/נשיר/נרקוד"; הם רואים ב"בוא" מילת קריאה לזירוז הפעולה המובעת בפועל החובר ל"בוא". הם ממיינים את הדוגמות על פי צורת הפועל השני, ומדגימים שימוש זה גם בתלמוד. לסיום החלק הזה הם מציינים כי התפקיד העיקרי של "בוא" בתור סמן שיח הוא לציון את מיקוד הנמען. תת-הסעיף הבא – כותרתו היא "תזוזה קטגוריאלית של 'הלך' לסמן שיח". הם מצטטים את רוזנטל (2006) הרואה ב"הולך" בתגובה על משפט שאלה, משפט תגובה, אישור: "– אתה בא למשחק נגד איי פרו? – הולך", וכותבים כי "הולך" במעמד זה הוא מעין "מסכים שהדבר המוצע יתרחש", וכאן נחשפת, לדעתם, משמעות הקיום של הפועל "הלך" שנוצרה מן התזוזה מתנועה לקיום (סעיף 4.4). בצירוף "הלך עליו" הם רואים הערכה שלילית לגבי מצב עניינים מסוים שמקורה בתזוזת המשמעות שחלה בו מתנועה לקיום. הם מקשרים זאת לפועל "איבד" ולרעיון איהקיום. אחר כך הם מדגימים את המבנים האלה: (א) "לך" בצורת ציווי + עוד פועל בציווי, כגון "[...] לך חפש את החברים שלך"; (ב) "לך" + פועל בצורת עתיד, כגון "לך תצק שאין לך אחות"; (ג) "לך" + שם פועל. הכותרת הבאה מתייחסת לדוגמות הקודמות "סמני שיח פרוצדורליים. ריקים מתוכן סמנטי". המחברים טוענים שבשלוש התבניות שבהן מופיע סמן השיח

"לך" הוא משמש במשמעות פרוצדורלית כמילת קריאה בכמה משמעויות : לפתיחת מבע של זלזול ; לפתיחת מבע של אכזבה ; לפתיחת מבע של אי-ודאות ; לפתיחת מבע של זירוז/עידוד לפעולה.

לסיום, זה ספר עשיר מאוד ברעיונות, בניתוחים ובדוגמות, המתאר ומסביר את השינויים התחביריים, הסמנטיים והפרגמטיים של שלושה צמדים של פועלי תנועה ואת הקשרים ביניהם. הספר מתבסס גם על ביבליוגרפיה עשירה ועדכנית.

מקורות

אגמון-פרוכטמן, מ' (תשמ"א). בנתיבי תחביר. תל-אביב : מפעלים אוניברסיטאיים להוצאה לאור. טרומר, פ' (1983). פועלי התנועה בעברית בתימינו – עיון סמנטי ותחבירי. עבודת דוקטור באוניברסיטת תל-אביב.

לנדאו, ר' (1980). מילים וצירופיהן – עיונים סמנטיים בקולוקציה העיתונאית. רמת גן : אוניברסיטת בר אילן.

רובינשטיין, א' (תשכ"ט). המשפט השמני. תל-אביב : הקיבוץ המאוחד.

----- (1971). הצירוף הפועלי : עיונים בתחביר ימינו. תל-אביב : הקיבוץ המאוחד.